

Doc. dr Drago Milošević

Fakultet za sport i fizičko vaspitanje – Nikšić

MODEL OCJENJIVANJA VASPITNO-SOCIJALIZACIJSKIH KARAKTERISTIKA UČENIKA U FIZIČKOM VASPITANJU

1. UVOD

Vaspitanje i socijalizacija su stalan i kontinuiran proces. Mogućnosti vaspitno-socijalizacijskog djelovanja u ukupnom vaspitno-obrazovnom procesu su velike. Zbog toga rad sa učenicima svih uzrasnih kategorija treba organizovati i realizovati tako da se za vrijeme nastave, vannastavnih i vanškolskih aktivnosti u fizičkom vaspitanju osigura kontinuirano vaspitno-socijalizacijsko djelovanje. Osnovni uslov za to jeste planski, sistematičan i dobro programiran rad, kontinuirano i dobro osmišljeno i realizovano praćenje, provjeravanje i evidentiranje vaspitno-socijalizacijskih rezultata tokom cijele školske godine i individualno, svestrano, sistematično, realno i javno ocjenjivanje.

Vaspitno-socijalizacijske karakteristike učenika treba procjenjivati praćenjem, provjeravanjem i evidentiranjem sljedećih varijabli:

- svjesna voljna aktivnost i angažovanost učenika u nastavnom, vannastavnom i vanškolskom procesu rada, tj. ukupan odnos učenika prema svim faktorima koji proces fizičkog vaspitanja determinišu,
- učestvovanje učenika u organizaciji i realizaciji svih organizacionih oblika rada u fizičkom vaspitanju,
- stečene zdravstveno higijenske navike i konativne karakteristike.

Istaknute varijable nastavnika treba da prati i provjerava u toku cijele školske godine. Rezultate je neophodno evidentirati pomoću simbola, znakova, brojeva ili opisom, što pripada sferi nastavnikovih sloboda. Da bi ocjena vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika zadovoljila kriterijume važnosti i uloge, vrste, principa, sadržaja, načina i tehnike ocjenjivanja, nastavnik treba da, npr. u rubrici „zapažanja o učeniku“, evidentira sve što je za pojedinog učenika karakteristično tokom cijele školske godine. Treba istaći da je suština nastavnikove aktivnosti usmjerena na one osobine i svojstva učenika koje čine osnovu za formiranje svestrano razvijene ličnosti.

Činjenica da se neka svojstva učenika vrlo često i u izraženom nivou ispoljavaju upravo u procesu učenja, vježbanja, igre i takmičenja, dakle u fizičkom vaspitanju, omogućava nastavniku da prati, provjerava, a zatim ocjenjuje, širok dijapazon vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika. sistematičnost ovog procesa omogućava nastavniku da razvija, obogaćuje i učvršćuje pozitivne, tj. poželjne osobine i svojstva učenika. nepoželjna emocionalna, moralna i socijalizacijska ispoljavanja kod učenika nastavnik preusmjerava, koriguje, kanališe, suzbija, zabranjuje.

Ispoljavanje i razvijanje vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika zavisi i od nastavnikovog načina praćenja, provjeravanja i ocjenjivanja. Dakle, nastavnik treba da pravovremeno i na primjeren način utiče na stvaranje „povoljne klime“ da se u svim organizacionim oblicima rada u fizičkom vaspitanju ostvaruju pozitivne vaspitne, moralne i socijalizacijske karakteristike učenika. Nastavnik treba da pravovremeno i na pri-

mjeren način reaguje na sve pojave i postupke svakog učenika pojedinačno, a posebno na one postupke koji su u suprotnosti uobičajenim, poželjnim i pedagoškim mjerilima ispoljavanja vaspitno-socijalizacijskih karakteristika.

Poraćenje i provjeravanje vaspitno-socijalizacijskih karakteristika kod učenika omogućava nastavniku da u svom radu daje primat učvršćivanju poželjnih, pozitivnih normi i suzbijanju i eliminisanju negativnih osobina i nepoželjnog odnosa prema svim faktorima vaspitno-obrazovnog procesa.

Intenzivno manifestovanje učenikovih specifičnosti iz domena vaspitno-socijalizacijskih karakteristika, izražno u različitim organizacionim oblicima rada u fizičkom vaspitanju, može se uspješno pratiti i provjeravati: ispoljavanjem njihovih moralnih svojstava; motivisanošću za vježbanje, pomoć i organizaciju različitih događaja u fizičkom vaspitanju; odnosom prema vršnjacima; poštovanjem pravila igre ili takmičenja; poštovanjem protivnika, suigrača i posmatrača itd. Procjenu i evidentiranje učenikovih specifičnih reakcija i odnosa uopšte, neophodno je objektivizirati, prije svega u odnosu na uslove u kojima su se javile, kao i u odnosu na učenikov postupak prema procesu vježbanja, ili činjenici koja utiče na to da učenik upravo tako reaguje. Npr. sala za fizičko vaspitanje nije zagrijana... Nije čista... Učenik hoće da radi u neoficijalnoj opremi i sl.

2. MODEL ZA PRAĆENJE, PROVJERAVANJE, EVIDENTIRANJE, VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE

Kako je ocjenjivanje u fizičkom vaspitanju pedagoški proces koji se odvija u specifičnim vaspitno-obrazovnim uslovima i u specifičnom ambijentu, koji na sveobuhvatan način treba da da sliku o mladom čovjeku u razvoju, to je neophodno da nastanik i o tim bitnim faktorima u velikoj mjeri vodi računa u procesu donošenja konačne tj. završne ocjene. Da bi nastavnik na što objektivniji način formirao ocjenu učenika o njegovom sveobuhvatnom ispoljavanju u domenu fizičkog vaspitanja, potrebno je da pored standardnih sadržaja ocjene uzme u obzir aktivnost učenika, njegovu želju za podizanje ličnih i učešće u razvijanju opštih antropoloških karakteristika. Moguće je da ovaj segment u formiranju ocjene neće imati svi učenici, međutim, nastavnik mora, onim učenicima koji su u tom procesu učestvovali, vrednovati učešće, doprinos i rezultate. Vrednovanje i ocjenjivanje ove vrste angažovanja učenika treba realizovati tako da to bude motivaciono sredstvo svim učenicima, odnosno i aktivnim i manje aktivnim učenicima. Nastavnik i u formiranju ovog dijela ocjene sagledava i uzima u obzir sve (ili što više može) subjektivne i objektivne faktore koji su uticali da vaspitno-socijalizacijske karakteristike učenika budu ispoljene u manjem ili većem, tj. poželjnom i optimalnom nivou.

U fizičkom vaspitanju moguće je pratiti, provjeravati, evidentirati, vrednovati i ocjenjivati iz domena vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika sljedeće:

Aktivnost učenika. Jedan od ciljeva fizičkog vaspitanja jeste da učenici svjesnim aktivnim odnosom uče, vježbaju, igraju i takmiče se, i da taj nivo naučenog i prihvaćenog da je tjelesno vježbanje višestruko korisno, prenesu u svakodnevni život i rad. Cilj-

nost tjelesne aktivnosti, podrazumijeva i sve ostale vidove aktivnosti u fizičkom vaspitanju. (Organizacija, pomoć, saradnja, motivacija, promocija itd.).

Nivo prihvatanja tjelesnog vježbanja kao svakodnevne potrebe. Efekte tjelesnog vježbanja u nastavnom procesu, kao u ostalom i u svim ostalim organizacionim oblicima rada u fizičkom vaspitanju i u svakodnevnom životu, nije moguće ostvarivati bez aktivnosti učenika u procesu rada, prihvatanja i prenošenja tih iskustava u procese igre, razonode i aktivnog korišćenja slobodnog vremena.

Svjesno prihvatanje da se efekti transformacionih promjena antropoloških karakteristika učenika ostvaruju planskom, sistematskom, primjerenom i organizovanom aktivnošću u okviru fizičkog vaspitanja.

Učešće učenika u vannastavnim aktivnostima. Kako nije moguće da svi učenici budu direktni akteri u radu vannastavnih aktivnosti u školi, neophodno je da što veći broj učenika bude uključen u planiranje, pripremu, organizaciju, evidentiranje, suđenje, analiziranje i rukovođenje aktivnostima u domenu vannastavnih aktivnosti. Takav nastavnikov postupak omogućava diferencijaciju ocjena učenika na objektivniji način.

Učešće učenika u vanškolskim aktivnostima. U ovom segmentu kojim se utiče na formiranje ocjena nastavnik prati, provjerava, evidentira i vrednuje učešće učenika i u onim organizacionim (sportskim) aktivnostima u kojima se učenici uključuju samostalno u svom slobodnom vremenu. Na takav način učenik dobije ocjenu i po osnovu organizovanog, ili pak samostalnog tjelesnog vježbanja koje je, svakako, usmjereno na povećanje nivoa ličnih antropoloških karakteristika.

Stanje, nivo i usvojenost poželjnih zdravstveno-higijenskih navika. U procesu učenja nastavnih sadržaja, vježbanja, igranja ili takmičenja neophodno je voditi računa o zdravlju, ličnoj higijeni, higijeni sportske opreme, higijeni prostora za tjelesne aktivnosti, higijeni i ispravnosti sprava, rekvizita i pomagala. Odnos učenika prema svim navedenim faktorima nastavnik treba da prati, usmjerava evidentira i vrednuje.

Nivo svjesnog prihvatanja optimalnog tjelesnog vježbanja kao jednog od bitnih faktora za čuvanje i unapređenje zdravlja. Adekvatno učenikovim potrebama i sposobnostima organizovanim i realizovanim procesom rada u fizičkom vaspitanju, nastavnik kod učenika razvija svijest o fizičkoj vježbi i njenoj primjeni u različitim prostornim i materijalno-tehničkim uslovima, kao i o kretanju ili sistemu kretanja koja razvijaju biološke, pedagoške i socijalizacijske karakteristike učenika. Učenik u takvom procesu saznaje šta radi (kako da izvodi konkretnu fizičku vježbu), koliki je optimum izvođenja konkretne fizičke vježbe, i zašto tu fizičku vježbu treba raditi „baš tako kao je nastavnik rekao“. Ta saznanja učenik stiče sušanjem, gledanjem i izvođenjem. Neophodno je, takođe, da učenici stiču teorijska znanja o zakonitostima fizičkih vježbi i njihovom uticaju na zdravstveni status, odnosno, učenici treba da steknu adekvatna znanja o svestranom značaju tjelesnog vježbanja, cilju i zadacima fizičkog vaspitanja, uticaju i efektima tih uticaja na funkcionalne sposobnosti učenika i međudnose optimalnog tjelesnog vježbanja i antropoloških karakteristika.

Moralna svojstva. Koliko god da u teoriji i praksi ocjenjivanja moralnih svojstava učenika ima nesuglasica, pa čak i protivrječnosti, mišljenja smo da u domenu vaspitno-socijalizacijskih uticaja na učenike u fizičkom vaspitanju kao vaspitno-obrazov-

nom procesu sa svim specifičnostima, treba u procesu ocjenjivanja da imaju mjesto i moralna svojstva učenika. Učenike u optimalno organizovanom procesu rada upozoravamo, usmjeravamo, motivišemo, ubjeđujemo, a nerijetko i naredimo da budu radni, vrijedni, odgovorni, sistematični u postupcima, disciplinovani, da poštuju pravila igre, da budu hrabri, odlučni, istrajni, borbeni, požrtvovani, da daju čitavog sebe u procesu rada. Ako je sve to tako, a nema razloga da nije mišljnja šmo da kod učenika treba pratiti, evidentirati, vrednovati i ocjenjivati ispoljavanje moralnih svojstava u vaspitno-obrazovnom procesu.

Socijalizacijske karakteristike. U mnoštvu raznovrsnih ispoljavanja interpersonalnih odnosa u fizičkom vaspitanju na relaciji učenik-učenik i učenik-nastavnik, učenik-„fizičko vaspitanje“, moguće je izdvojiti veliki broj onih ispoljavanja koji pripadaju sferi socijalizacije, a koji se mogu (i trebaju) sa uspjehom pratiti, stimulisati, podržavati, a zatim i evidentirati i vrednovati. Tu u prvom redu možemo izdvojiti:

- slobodno i stvaralčko izražavanje u onim segmentima fizičkog vaspitanja koji podržavaju socijalizaciju ličnosti i humane odnose,
- razvijati potrebu za afirmacijom i suzbijati nastojanje precjenjivanja i potcjenjivanja ličnih i vršnjačkih znanja, postignuća i sposobnosti,
- nivo grupne (ekipne, kolektivne, odjeljenjske) identifikacije u kojoj se forsira-ju lijepo izvedeni nastavni sadžaji, ljepota sportskog rivalstva, fer plej, ljepota zajedničkog uspjeha itd.,
- pomoć u uspostavljanju dobre komunikacije,
- čuvanje, pomaganje i asistiranje,
- odnos prema protivniku,
- odnos prema nastavniku,
- odnos prema publici itd.

Nezavisno da li nastavnik ocjenjuje brojčanom, opisnom ili kombinovanom ocjenom, mišljenja smo da segment vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika treba ocjenjivati opisno. Svako se najpreciznija diferencijacija učenikovih aktivnosti i ispoljavanja u brojnim djelovanjima u fizičkom vaspitanju, uspješno može izdefinisati opisom. Broj različitih termina i jezičkih formi je neuporedivo veći od uobičajene brojčane lepeze ocjena. Npr. aktivnost – a aktivnost učenika može biti u različitim djelatnostima u fizičkom vaspitanju, tj. može učenik biti aktivan samo u jednom, dva, više njih, ili u svim poslovima i zadacima, koji se u okviru ovog veoma složenog i zahtjevnog vaspitno-obrazovnog područja realizuju. Takođe, i realizacija jednog te istog zadatka moguća je u različitim ambijentalnim, prostornim, materijalno-tehničkim i mikroklimatskim uslovima. Sve ovo zajedno potvrđuje našu težnju da se diferenciranje ocjena iz vaspitno-socijalizacijskog procesa, vrši opisom. Aktivnost, npr. možemo opisati na sljedeći način:

- aktivnost u pripremanju i organizovanju krosa dobra (ili privremena, povremena, nije je bilo, slaba i sl.),
- rado učestvuje (samoinicijativno, sa puno volje, znalčki i sl.) u realizaciji programa ŠSD,
- spreman je za saradnju (nije spreman za saradnju) i pomoć,

- pokazuje izrazit interes za plivanje, a kada god može izbjegava nastavu rukometa,
- na logorovanju je pokazao izuzetnu hrabrost, odlučnost, a lične je interese podredio kolektivnim,
- prvak je škole u bacanju kugle itd.

3. ZAKLJUČAK

Da bi ocjenjivanje u fizičkom vaspitanju bio postupak kojim se na normiran način predstavlja uspjeh učenika, tj. da bi nastavnik procijenio nivo antropoloških karakteristika učenika izražen razlikom između inicijalnog i finalnog stanja, a koji je rezultat vaspitno obrazovnog procesa, ocjenjivanje mora da bude sistematično, svjestrano, individualno, realno i javno. Sama ocjena treba da ima za učenika informativnu, instruktivnu, motivacionu i evaluativnu funkciju. Da bi ocjenjivanje bilo takav proces, u kome izražavaju zadovoljstvo svi relevantni subjekti, a u prvom redu učenici, strukturiranje ocjen se zasniva na praćenju, posmatranju, provjeravanju, evidentiranju i vrednovanju svih relevantnih antropoloških karakteristika učenika koje u realizaciji programskih sadržaja fizičkog vaspitanja učestvuju na neposredan ili posredan način. Svakako da segment vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika, koji se na različite načine manifestuje u fizičkom vaspitanju, treba da bude tretiran sistemom praćenja, provjeravanja, evidentiranja i učešća u formiranju konačne ocjene iz fizičkog vaspitanja. Uloga nastavnika u tom procesu je višestruka, velika i bez alternative. Tako i proces realizacije ocjenjivanja vaspitno-socijalizacijskih karakteristika učenika zahtijeva od nastavnika stručnost, profesionalnu objektivnost, svestrano poznavanje učenika, prikupljanje što više relevantnih podataka o učeniku, sagledavanje uslova za rad, da od učenika zahtijeva aktivan odnos prema procesima praćenja, provjeravanja, evidentiranja i ocjenjivanja. Nastavnik, dakle, maksimalno respektuje sve relevantne činjenice, i „male“ i „velike“, koje na posredan ili neposredan način mogu doprinosti učvršćivanju poželjnih vaspitnih i socijalizacijskih karakteristika učenika svih uzrasnih kategorija. Usmjeravanje, korigovanje, zabranu i ubjeđivanje učenika u procesu rada da svoje stavove, mišljenja, navike i radno angažovanje unapređuju u cilju lične i kolektivne vrijednosti, jeste proces koji od nastavnika zahtijeva plansku, sistematsku, organizovanu i primjerenu aktivnost, koja u procesu praćenja, provjeravanja, (posebno) evidentiranja, vrednovanja i ocjenjivanja zahtijeva maksimalnu svestranu angažovanost. Utvrđivanje razlika između inicijalnog i finalnog stanja u kompleksnom području konativnih karakteristika učenika u neizostavnoj korelaciji sa njihovim ostalim antropološkim karakteristikama traži od nastavnika visoko stručno znanje.

4. LITERATURA

1. Findak, V. (2003). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Furlan, I. (1978). *Učenje kao komunikacija*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.

3. Grgin, T. (1987). *Školska dokimologija. Proces i mjerenje znanja*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Milošević, D. (1993). *Model ocjenjivanja u fizičkom vaspitanju*. Podgorica: Fizička kultura.
5. Milošević, D. (2007). *Opisno ocjenjivanje u fizičkom vaspitanju*. Podgorica: Sport Mont
6. Milošević, D. (2008). *Metodika fizičkog vaspitanja*. Podgorica: Unireks.
7. Mraković, M., Findak, V., Gagro, I., Juras, V., Reljić, J. (1986). *Metodologija praćenja i vrednovanja u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području*. Zagreb: JUMENA.
8. Pongrac, S. (1980). *Ispitivanje i ocjenjivanje u obrazovanju*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Potkonjak, N., Đorđević, J. (1988). *Pedagogija*. Beograd: Naučna knjiga.
10. Trnavac, N., Đorđević, J. (1992). *Pedagogija*. Beograd: Naučna knjiga.
11. Višnjić, D., Jovanović, A., Miletić, K. (2004). *Teorija i metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: FSFV.
12. Zvonarević, M. (1981). *Socijalna psihologija*. Rijeka: O. Keršovani.

THE MODEL OF THE ESTIMATION OF THE ERUDITION-SOCIAL CHARACTERISTICS OF THE PHYSICAL EDUCATION

In the physical education, i.e. in the teaching, out-teaching and extra-scholar working process, apart from the monitoring, checking and estimation of the students' health level, their mobility abilities, sport-technical knowledge and achievements, it is also important the monitoring and checking of the effects of that working process in respect of the erudition values of the students.

The erudition-social characteristics of the students, noted by the teacher during the work in all of the organizational working forms of the physical education, coordinated with the others contents of estimation, will improve the estimation process. On the basis of those knowledge we suggest the estimation model of the erudition-social characteristics of the high school (gymnasium) students of the physical education.

Key words: *estimation model, erudition-social characteristics, physical education.*